

STUDIEHANDLEDNING

Samhällsekonomi till husbehov

Samhällsekonomi till husbehov

Så gott som dagligen kan vi läsa i tidningen och höra på TV-nyheterna om nya följdverkningar av den senaste finanskrisen. Många företag rapporterar sjunkande vinster och även när vinsterna är goda faller aktiekurserna av någon anledning. Varslen blir också allt fler och regeringen grubblar över hur mycket stöd som behöver eller bör ges till företag och offentlig sektor för att krisen ska mildras. Samtidigt talar arbetsmarknadsminister Sven Otto Littorin om att vi har ”skitår” att vänta och allt fler kafferaster på våra arbetsplatser ägnas åt oroliga samtal om den egna anställningstryggheten och privatekonomin. Även om en del av oss känner igen utvecklingen från tidigare långkonjunkturer är det nog många som undrar över hur det kunde bli så här och om inte den här krisen kunde ha undvikits på något sätt.

För att hjälpa dig och alla andra som undrar varför den rådande krisen har uppstått och vill fundera över hur det kommer att gå framöver har vi skrivit boken ”Samhällsekonomi till husbehov”. Syftet är att ge grundläggande kunskap om samhällsekonomi och om hur den allt mer internationaliserade ekonomin fungerar, och ibland inte fungerar. Dessutom beskrivs vilken betydelse politiken kan ha för att nu och framöver förhindra eller åtminstone mildra kriser av det här slaget.

Studiehandledningen kan användas i studie-sammanhang, till exempel i studiecirkel. Den innehåller tips om hur du kan läsa boken ”Samhällsekonomi till husbehov” samt förslag på diskussionsuppgifter.

Lycka till med lärandet!

Innehåll

Boken ”Samhällsekonomi till husbehov” har följande innehåll:

- I kapitel 1 presenteras många grundläggande ekonomiska begrepp. Du får en enkel grundkurs i traditionell nationalekonomi men också aktuella exempel på alternativa ekonomiska synsätt och deras konsekvenser.
- I kapitel 2 diskuteras effekterna av globaliseringen, däribland framväxten av så kallade ”bubblor”.
- I kapitel 3 fördjupas resonemangen om den finansiella sektorns betydelse för världskonjunkturen och därmed för oss alla.
- I kapitel 4 resonerar vi slutligen om vikten av politiska beslut och strategiska vägval för att mildra den rådande krisen och måhända undvika kommande kriser.
- Allra sist i boken finns litteraturlista för den som vill läsa mer.

Så här kan materialet användas

Börja gärna med att titta på bokens innehållsförteckning samt läsa inledningen. Därmed har du fått en introduktion till vad boken handlar om och om hur den är upplagd. Sedan läses ett kapitel inför varje träff.

Om ”Samhällsekonomi till husbehov” används vid en studiecirkel och allt ska gås igenom behövs antagligen 5 tillfällen. Ett upplägg kan se ut så här:

- Träff 1: Introduktion
- Träff 2: Kapitel 1 diskuteras
- Träff 3: Kapitel 2 diskuteras.
- Träff 4: Kapitel 3 diskuteras.
- Träff 5: Kapitel 4 diskuteras.

För varje träff anges ett antal möjliga diskussionsfrågor. Använd de som känns mest intressanta. En möjlighet är att deltagarna i början av varje träff gemensamt diskuterar och rangordnar de olika frågorna och att de sedan tas upp så att den som fått ”flest röster” tas upp först, därefter den som ”kom tvåa” och så vidare.

Träff 1 - Introduktion

Under den första träffen kan det vara spännande att utgå från deltagarnas egna erfarenheter av förändringar i samhällsekonomin och av såväl den nuvarande som av tidigare kriser. Frågor som kan diskuteras är till exempel:

- Vilka samhällsekonomiska förändringar – positiva eller negativa har påverkat dig mest under din livstid?
- Hur många lågkonjunkturer/kriser har du hunnit uppleva?
- Hur många högkonjunkturer har du varit med om?
- Hur har hög- och lågkonjunkturerna påverkat dig? Din familj? Dina arbetskamrater?
- Tror du att tidigare kriser har haft något gott med sig? I så fall vad?
- Varför tror du att ekonomiska kriser uppstår igen och igen?

Diskutera gärna eventuella skillnader och likheter – har alla likartade erfarenheter eller skiljer de sig åt? I så fall varför och på vilket sätt?

Eftersom samhälls-, och för den delen också hushållsekonomi, ofta använder särskilda ord som vi kanske inte använder till vardags, kan träff 1 också innehålla ett resonemang om det ekonomiska språket. Frågor som kan diskuteras är:

- Vilka ekonomiska begrepp/ord är vanliga i tv, radio och tidningar?
- Vilka används på arbetsplatsen, på banken eller i familjen?
- Förstår vi dem?
- Vad betyder de?
- Betyder de samma sak för alla?
- Används det ekonomiska språket för att alla ska förstå eller för att några inte ska förstå?

Om det finns ord som behöver förklaras kan någon/några av deltagarna få till uppgift att ta reda på vad de betyder till nästa gång.

Inför nästa träff läser alla kapitel 1 i boken ”Samhällsekonomi till husbehov”. Den som vill ha ytterligare förklaringar av något ekonomisk begrepp noterar det och tar upp frågan vid träff 2. Dessutom får den som vill gärna klippa ut intressanta tidningsartiklar eller göra noteringar om nyhetsinslag i tv eller radio som rör samhällsekonomi och som kan vara intressanta att diskutera.

Träff 2 - Vad är ekonomi? Ekonomins grunder.

Träffen kan inledas med att eventuella kvarvarande frågor från träff 1 behandlas. Därefter kan den som vill ta upp egna frågor som kan ha uppstått vid läsning av kapitel 1. Kanske är något ord oklart eller något exempel svårt att förstå. Därefter diskuteras några av följande frågor – välj de som lockar mest:

- Som arbetare bidrar vi genom vårt arbete till företagets vinster. För det får vi lön och i bästa fall anställningstrygghet medan resten av vinsten (vanligen) går tillbaka till företaget och används för till exempel investeringar och aktieutdelning. Känns det som att fördelningen av detta övervärde fördelas rättvist mellan arbetare och företag? Har fördelningen förändrats över tiden? Vore det bättre att i tider av kris minska arbetarnas andel av vinsten, till exempel genom lägre löneökningar, för att få ha jobben kvar? Vilka effekter skulle det i så fall få?
- Allt fler svenskar äger aktier och/eller andelar i aktiefonder. Varför har det blivit så? Är det bra eller dåligt? Varför?
- I kapitel 1 beskrivs hur personer som köper till exempel aktier eller bostäder tidigt i en konjunkturuppgång kan bli vinnare medan de som köper sent blir förlorare. Vilka erfarenheter har du av detta?
- Begreppet BNP, bruttonationalprodukt, används ofta för att beskriva den ekonomiska utvecklingen i ett land. Tycker du att det BNP som det används idag är ett bra mått på sådan utveckling? Om inte, vad skulle kunna användas istället?
- På sidan 17 finns ett exempel som kallas för ”all-

männingarnas tragedi”. Tror du att överutnyttjandet av gemensamma resurser kan undvikas och i så fall hur? Har du något eget exempel?

- I boken beskrivs hur företag då räntan är låg kan tänka sig att investera i utvecklingsinsatser till och med om de bara är lite lönsamma. Eftersom kostnaden för investeringen är låg upplevs det ändå som ett klokt val. Tycker du att detta stämmer det vill säga är investeringsviljan stor hos just de företag du känner till?
- I en lågkonjunktur är det lätt hänt att efterfrågan på varor och tjänster minskar eftersom konsumenterna blir mer försiktiga, har mindre att röra sig med och väljer att spara istället. Samtidigt skulle det antagligen hjälpa upp den ekonomiska situationen i samhället om alla konsumerade mer. Hur resonerar du?
- Privatisering av offentlig sektor, till exempel skolor och sjukvård, har blivit allt vanligare. Hur ser det ut där du bor? Har du några egna erfarenheter, positiva eller negativa, av sådan privatisering? Hur tycker du att fördelningen mellan privat och offentligt driven verksamhet bör se ut i framtiden?
- På sidan 27 beskrivs hur minimilönen, den lägsta tillåtna lönen på arbetsmarknaden, avgör hur många som kan få ett arbete utan subvention (exempel på subventioner kan vara anställningsstöd, lönebidrag etc.). Genom tillgången på socialbidrag och arbetslöshetsersättning kan denna miniminivå påverkas och enligt bokens författare håller den nu på att sänkas. Instämmer du? Vilka konsekvenser kan det i så fall få?
- Trots att Sverige i jämförelse med andra länder har relativt små inkomstklyftor har vi idag allt fler medborgare, framför allt bland unga, som klassas som fattiga (det vill säga vars inkomst är under 60% av medianinkomsten). Samtidigt verkar det som om den ekonomiska ojämlikheten ökar. Varför har det blivit så? Måste det vara så? Vad kan vi göra för att minska fattigdomen?
- I Sverige har direktörer löner som är ungefär 50 gånger så höga som industriarbetarnas löner. Varför är det så? Behöver det vara så?
- Hur ser du på din egen möjlighet att påverka sådant som diskuterats i kapitlet, till exempel BNP, räntor, inflation och privatiseringar? Vem styr över dessa faktorer?

En tänkbar avrundning är att fundera över varför vi tycker lika eller olika i de frågor som diskuterats. Varifrån får vi våra uppfattningar? Vad är värderingar och vad är fakta?

Inför nästa träff läser alla kapitel 2 i boken ”Samhällsekonomi till husbehov”. Den som vill ha ytterligare förklaringar av något ekonomisk begrepp noterar det och tar upp frågan vid träff 3. Dessutom får den som vill gärna klippa ut intressanta tidningsartiklar eller göra noteringar om nyhetsinslag i tv eller radio som rör samhällsekonomi och som kan vara intressanta att diskutera.

Träff 3 - Ekonomins sårbarhet - globalisering, konjunktur, bubblor och kriser

Träffen kan inledas med att eventuella kvarvarande frågor från träff 2 behandlas. Därefter kan den som vill ta upp egna frågor som kan ha uppstått vid läsning av kapitel 2. Kanske är något ord oklart eller något exempel svårt att förstå. Därefter diskuteras några av följande frågor – välj de som lockar mest:

- Konkurrensen från så kallade ”låglöneländer” diskuteras ofta – har du erfarenhet av att företag har lagt arbetstillfällena i andra länder därför att lönerna är lägre där? Vilka effekter, positiva eller negativa, har det i så fall haft – för företaget, för verksamheten, för dig och för dina arbetskamrater?
- Vad tror du – går vi mot en ”världslön”? Om ja, betyder det att arbetare i andra länder kommer att få bättre levnadsstandard eller att vi kommer att få sämre levnadsstandard? Eller kanske både och?
- I Sverige och många andra västländer har vi, jämfört med utvecklingsländerna, en hög utbildningsnivå. Vad tror du händer när Kina, Indien och andra länder som ligger efter oss i detta avseende hinner ikapp?
- Vad tror du – kommer enklare jobb, låglönejobb som inte kräver så mycket utbildning, att försvinna från Sverige? Vilka drabbas då? Vill vi överhuvudtaget ha kvar sådana arbetstillfällen?
- Industrin är viktig för Sverige men mycket talar för att industrisektorn i Sverige minskar. På sidan 43 beskrivs fyra exempel på hur industrijobb flyttas. Vilka känner du igen dig i? Vilka

konsekvenser får de olika sätten att flytta industrijobb? Kan, och bör, vi försöka förhindra sådan flytt?

- Banksektorn är viktig för samhället, för företag och för individer. Samtidigt har vi ofta dålig insyn i hur bankerna fungerar, eller inte fungerar. Borde kundernas insyn i bankerna öka? Tycker du att banksektorn borde regleras hårdare? Har du själv bytt bank eller övervägt att göra det?
- Frågor som rör vår miljö står sedan en tid högt på agendan och de flesta är nog överens om att vi gemensamt måste vidta åtgärder för att säkerställa en långsiktigt hållbar utveckling. Vad tror du – kommer ett ökat miljötänkande att skapa nya möjligheter och därmed en starkare ekonomisk utveckling eller innebär det ekonomisk tillbakagång? Drabbas alla länder lika? Hur påverkas du?
- De senaste ”bubblorna” (det vill säga ekonomiska uppgångar som inte baseras på reella värden utan på spekulatation) är IT-bubblan, fastighetsbubblan och finansbubblan. Vad tror du blir nästa bubbla? Varför? Kan vi göra något för att förhindra nya bubblor?
- Bland ekonomer finns olika uppfattningar när det gäller huruvida staten ska vara beredd att gå med underskott för att minimera effekterna av ekonomiska kriser eller om de ska låta ”marknaden” sköta det hela. Tycker du att regeringen i den kris vi nu befinner oss i borde satsa mer pengar på offentlig sektor även om det innebär ökad skuldsättning?

Avsluta gärna med att fundera över varför vi tycker lika eller olika i de frågor som diskuterats. Varifrån får vi våra uppfattningar? Vad är värderingar och vad är fakta?

Inför nästa träff läser alla kapitel 3 i boken ”Samhällsekonomi till husbehov”. Den som vill ha ytterligare förklaringar av något ekonomiskt begrepp noterar det och tar upp frågan vid träff 4. Dessutom får den som vill gärna klippa ut intressanta tidningsartiklar eller göra noteringar om nyhetsinslag i tv eller radio som rör samhällsekonomi och som kan vara intressanta att diskutera.

Träff 4 - Kris i ekonomin - eller ”vad händer”?

Träffen kan inledas med att eventuella kvarvarande frågor från träff 3 behandlas. Därefter kan den som vill ta upp egna frågor som kan ha uppstått vid läsning av kapitel 3. Kanske är något ord oklart eller något exempel svårt att förstå. Därefter diskuteras några av följande frågor – välj de som lockar mest:

- Den nuvarande krisen skylls ofta på USA, framförallt på landets satsning på att erbjuda personer med svag privatekonomi förmånliga huslån. Dessa ”dåliga” lån har sedan drabbat bank- och finanssektorn som dragit världsekonomin med sig i en finanskris. Är det rättvist att beskylla USA för krisen? Vem/vilka där bär i så fall ansvaret? Har vi i Sverige något ansvar för att finanskrisen uppstått? I så fall vem/vilka i Sverige – regering, företag, arbetare eller någon annan?
- Produktivitetstillväxt antas i grunden vara något positivt. Är det rimligt att tro på ständig tillväxt? Hur ska vi se på det faktum att tillväxtbegreppet inte går att använda när det gäller till exempel vård och omsorg?
- I boken beskrivs det som kallas för positiva och negativa kreditykler. Har du upplevt några sådana? Känner du igen beskrivningen av hur optimism, förväntningar och psykologi driver fram en positiv utveckling medan pessimism och oro driver fram motsatsen? I vilken fas befinner sig Sverige nu?
- I boken förklaras hur finansiella marknader i grunden är, och kommer att vara, instabila och att staterna därför måste bygga upp stabiliserande mekanismer. Har du några idéer till hur sådana mekanismer skulle kunna se ut?
- En allt större del av bostadsmarknaden i Sverige är privatiserad. Det är därmed inte alltid så enkelt att hitta en lägenhet att hyra och den som söker bostad tvingas spara eller låna för att köpa lägenhet eller hus. En effekt av det kan vara att det blir svårare för den som vill flytta, kanske för att hitta ett nytt arbete. Har du varit med om att du avstått från att flytta därför att din nuvarande bostad varit svår att sälja eller därför att det varit svårt att hitta en ny bostad? Vilka effekter har det fått för dig? Vilka effekter kan en sådan utveckling få för Sverige?

Avsluta gärna med att fundera över varför vi tycker lika eller olika i de frågor som diskuterats. Varifrån får vi våra uppfattningar? Vad är värderingar och vad är fakta?

Avslutningsvis ombes alla att till nästa träff läsa kapitel 4 samt slutordet i boken "Samhällsekonomi till husbehov". Den som vill ha ytterligare förklaringar av något ekonomisk begrepp noterar det och tar upp frågan vid träff 5. Dessutom får den som vill gärna klippa ut intressanta tidningsartiklar eller göra noteringar om nyhetsinslag i tv eller radio som rör samhällsekonomi och som kan vara intressanta att diskutera.

Träff 5 - "Världen har blivit mer stabil" - behövs politik?

Träffen kan inledas med att eventuella kvarvarande frågor från träff 4 behandlas. Därefter kan den som vill ta upp egna frågor som kan ha uppstått vid läsning av kapitel 4 eller slutordet. Kanske är något ord oklart eller något exempel svårt att förstå. Därefter diskuteras några av följande frågor - välj de som lockar mest:

- Ekonomiska kriser, liksom andra svårigheter, drabbar ofta de som redan är svaga hårdare. Ser du några exempel på att dagens finanskris slår hårdare mot några grupper i Sverige? I världen? I så fall vilka grupper?
- Det finns de som tror att mer frihet för de så kallade "marknaderna" är det bästa sättet att skapa ett väl fungerande samhälle. Andra menar att en högre grad av statlig styrning är det som behövs. Vilka för- och nackdelar kan de olika synsätten ha? Vilket delar du?
- Sverige har valt en högre grad av samhällelig (skattebaserad) finansiering av välfärden än många andra länder. Idag ser vi dock att allt fler även i Sverige tvingas eller väljer att komplettera den allmänna välfärden med egna försäkringar av olika slag. Har du gjort det? Varför? Tycker du att det är en bra utveckling?
- Under många år har vi sett hur branscher där Sverige inte kunnat konkurrera om låglönejobb gradvis har nedmonterats och flyttat utomlands. Tanken är att arbetskraften istället

ska omfördelas till mer produktiva områden. För närvarande diskuteras framtiden för företag som Volvo och Saab - borde staten stötta dessa företag och i så fall varför? Vad händer om vi inte gör det?

- För att rörligheten på arbetsmarknaden ska fungera har staten medvetet försökt att skapa system som ska främja den, till exempel tillgång till utbildning, arbetsmarknadsstöd och arbetslöshetsförsäkring. Har du någon egen erfarenhet av detta? Fungerar de system som ska främja rörligheten tillräckligt väl idag? Om inte, vad saknas?
- Mycket tyder på att LO-jobben minskar på bekostnad av jobb inom TCO- och SACO-området. Är du, om det behövs, beredd att utbilda dig för att i framtiden kunna få ett nytt jobb? Vad krävs för att du ska vilja utbilda dig? Vilka hinder finns eventuellt?
- Allt fler har på senare tid blivit arbetslösa och många tror att arbetslösheten kommer att öka ännu mer framöver. Vår nuvarande regering menar att en högre arbetslöshetsersättning skulle göra att de arbetssökande ratade jobb med allt för låga löner. Stämmer det? Vilka för- och nackdelar finns med en högre respektive en lägre ersättning från arbetslöshetsförsäkringen? Har nivån på ersättningen från a-kassan någon inverkan på lönen för de som har jobb?
- Vad tror du om framtiden? Kommer vi att få se fler kriser eller färre? Vad kan vi göra för att få en mer balanserad utveckling?

Avsluta gärna den sista träffen med att diskutera följande:

- Hur kan vi hålla oss informerade om samhälls-ekonomi? Vilka källor finns? Vilka står bakom källorna? Är källorna trovärdiga?
- Vad kan vi själva göra för att påverka samhälls-ekonomi?
- Hur kan vi komma att påverkas av kommande samhällsekonomiska förändringar?

BILDA Förlag

BILDA FÖRLAG, BOX 42 053, 126 13 STOCKHOLM, TEL. 08-709 04 00

FÅR KOPIERAS FRITT